فصلنامه‌ی اقتصاد مقداری (بررسی‌های اقتصادی سابق) پاییز ۱۴۰۴ ۲۲(۳) ۵۳-۲۷

فصلنامه‌ی اقتصاد مقداری

صفحه ی اصلی وب سایت مجله:
www.jqe.scu.ac.ir
شاپا الکترونیکی: ۴۲۷۱-۲۷۱۷
شاپا چاپی: ۵۸۵۰-۲۰۰۸

اثر سرمایه‌گذاری مستقیم خارجی بر اشتغال در استان‌های ایران: با تاکید بر سرریزهای بین‌منطقه‌ای

رمضان حسین زاده *، هادی کشاورز**، مصطفی سعادتی پور***

* دانشیار اقتصاد، دانشکده اقتصاد و علوم اداری، دانشگاه سیستان و بلوچستان، زاهدان، ایران. (نویسنده مسئول).

ایمیل: ra.hosseinzadeh@eco.usb.ac.ir

0000-0003-4451-5260

آدرس پستی: زاهدان، خیابان دانشگاه، دانشگاه سیستان و بلوچستان، دانشکده اقتصاد، مدیریت و حسابداری.

** استادیار اقتصاد، دانشکده کسب و کار و اقتصاد، دانشگاه خلیج فارس، بوشهر، ایران.

ایمیل: Hd.keshavarz@pgu.ac.ir

*** دانشجوی کارشناسی ارشد اقتصاد، دانشکده اقتصاد و علوم اداری، دانشگاه سیستان و بلوچستان، زاهدان، ایران.

ایمیل: mostafasaadatipour@gmail.com

اطلاعات مقاله	طبقه‌بندی JEL	واژگان کلیدی
تاریخ دریافت: ۱۸ شهریور ۱۴۰۱ تاریخ بازنگری: ۱ اسفند ۱۴۰۱ تاریخ پذیرش: ۱۲ خرداد ۱۴۰۲	F21, E24, C31	سرمایه گذاری مستقیم خارجی، اشتغال، اقتصادسنجی فضایی

اطلاعات تکمیلی:

قدردانی: از تمامی افراد و موسساتی که در انجام این تحقیق مولف را مساعدت نمودند، قدردانی می‌شود.

تضاد منافع: نویسندگان مقاله اعلام می‌کنند که در انتشار مقاله ارائه شده تضاد منافعی وجود ندارد.

منابع مالی: نویسنده‌ها هیچگونه حمایت مالی برای تحقیق، تألیف و انتشار این مقاله دریافت نکرده‌اند.

ارجاع به مقاله:
حسین زاده، رمضان.، کشاورز، هادی و سعادتی‌پور، مصطفی. (۱۴۰۴). اثر سرمایه‌گذاری مستقیم خارجی بر اشتغال در استان‌های ایران: با تاکید بر سرریزهای بین‌منطقه‌ای . *فصلنامه‌ی اقتصاد مقداری (بررسی های اقتصادی سابق)*، ۲۲ (۳)، ۵۳-۲۷.

10.22055/jqe.2023.41855.2513

© 2025 Shahid Chamran University of Ahvaz, Ahvaz, Iran. This article is an open access article distributed under the terms and conditions of the Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0 International (CC BY-NC 4.0 license) (http://creativecommons.org/licenses/by-nc/4.0/)

چکیده گسترده

معرفی:

عوامل مختلفی در بر میزان اشتغال در اقتصاد یک کشور اثرگذار هستند. یکی از این عوامل سرمایه‌گذاری مستقیم خارجی (FDI[1]) است که در دهه‌های اخیر در عرصه حیات اقتصادی کشورها نقش و جایگاه ویژه‌ی را پیدا کرده است. کشور ایران نیز مانند بسیاری از کشورها برای رونق تولید و ایجاد اشتغال همچنین رسیدن به رشد و توسعه اقتصادی پایدار، با مسئله کمبود منابع برای سرمایه‌گذاری مواجه است . بنابراین بررسی این نکته که آیا سرمایه‌گذاری مستقیم خارجی به عنوان یکی از عوامل مهم تأمین‌کننده منابع مالی سرمایه‌گذاری می‌تواند نقش مؤثری در افزایش تولید و اشتغال در کشور ایفا کند، می‌تواند در برنامه‌ریزی‌های رشد و توسعه اقتصادی در کشور بسیار حائز اهمیت باشد.

اثرگذاری سرمایه‌گذاری در سطح ملی و منطقه‌ای می‌تواند کمی متفاوت باشد. یکی از این دلایل، وجود تفاوت‌های منطقه‌ای است. دلیل دیگر را می‌توان در ارتباطات بین منطقه‌ای و سرریزهای بین منطقه‌ای دانست. بر این اساس یک منطقه می‌تواند بر مناطق اطراف خود اثرگذار باشد . بنابراین تغییر یک متغیر (جذب سرمایه‌گذاری مستقیم خارجی) می‌تواند هم اثرات درون منطقه‌ای (تغییر اشتغال در درون منطقه) و هم اثرات بین منطقه-ای (تغییر اشتغال در مناطق اطراف) داشته باشد. به همین دلیل لازم است تا در مطالعات

[1] Foreign Direct Investment

مختلف به خصوص مطالعات منطقه‌ای، ارتباطات و سرریزهای بین‌منطقه‌ای در نظر گرفته شود.

در مورد اثرگذاری سرمایه‌گذاری مستقیم خارجی بر اشتغال در سطح منطقه‌ای نیز دیدگاه‌های مختلفی ذکر شده است.

به عنوان مثال رانگ و همکاران (۲۰۲۰) بیان می‌کنند که مناطق مختلف دارای بازار کار متفاوتی به لحاظ ساختار و عملکرد و حتی انعطاف‌پذیری هستند. بنابراین ورود سرمایه یکسان به مناطق مختلف می‌تواند اثرات متفاوت بر تولید و اشتغال این مناطق داشته باشد. همچنین بر اساس دیدگاه سرریزهای بین منطقه‌ای، یک منطقه می‌تواند بر مناطق اطراف خود اثرگذار باشد. بنابراین ورود سرمایه‌گذاری مستقیم خارجی به یک منطقه می‌تواند دارای اثرات سرریزی به سایر مناطق اطراف باشد. بنابراین می‌توان گفت ممکن است یک منطقه جذب سرمایه‌گذاری مستقیم خارجی نداشته باشد ولی اشتغال آن از طریق سرریزهای بین منطقه‌ای (سرریز شده از سایر مناطق جذب‌کننده FDI) تغییر یابد.

متدولوژی:

این پژوهش در پی بررسی اثرات فضایی سرمایه‌گذاری مستقیم خارجی بر اشتغال در مناطق مختلف ایران در دوره زمانی ۱۳۹۸- ۱۳۸۹ با استفاده از الگوی اقتصادسنجی فضایی است. در مدل اقتصادسنجی فضایی اثرات مستقیم و درون منطقه‌ای، اثرات سرریزی و بین منطقه‌ای به طور هم‌زمان در نظر گرفته می‌شوند. به همین دلیل از این تکنیک برای تخمین مدل استفاده‌شده است. پس از بررسی پایایی متغیرهای بایستی بررسی وابستگی فضایی استان‌های مختلف نسبت به یکدیگر آزمون گردید و در نهایت مدل موردنظر، با مدل دوربین فضایی (SDM) با اثرات ثابت برآورد شد.

یافته ها:

نتایج تخمین نشان داد که سرمایه‌گذاری مستقیم خارجی اثری مثبت و مستقیم بر اشتغال استان‌های کشور دارد. ضریب اثر مستقیم سرمایه‌گذاری مستقیم خارجی بر اشتغال ۰٫۰۲۷ برآورد شده است و چون سطح احتمال آن کمتر از ۰٫۰۵ است بیان می‌دارد که یک درصد افزایش در سرمایه‌گذاری مستقیم خارجی، اشتغال استان‌های کشور

به‌اندازه ۰٫۰۲۷ درصد افزایش پیدا می‌کند. همچنین اثرات غیرمستقیم (سرریزی) آن نیز بر اشتغال استان‌های کشور (مناطق مجاور) مثبت و معنادار است که می‌توان گفت که با افزایش یک‌درصدی در تولید ناخالص داخلی یک استان، اشتغال استان‌های کشور ۰٫۰۵ درصد افزایش پیدا می‌کند. اثرات مستقیم و غیرمستقیم (سرریزی) دو متغیر تولید ناخالص داخلی و مخارج دولتی در مناطق مختلف نیز اثری مثبت و معنادار بر اشتغال استان‌های کشور داشته است.

نتیجه:

با توجه به اثر مثبت و مستقیم سرمایه‌گذاری مستقیم خارجی بر اشتغال استان‌های ایران پیشنهاد می‌شود برای استفاده بهینه‌تر، سیاست‌گذاری جهت هدایت سرمایه‌گذاری‌ها به سمت فعالیت‌های مولد و ارزش‌آفرین در دستور کار قرار گیرد. با توجه به اثرات مستقیم و غیرمستقیم (سرریزی) اعتبارات اعطایی بانک‌ها بر اشتغال استان‌های کشور پیشنهاد می‌شود بانک‌ها با افزایش منابع مالی خود اعتبارات بیشتری را اعطا کنند؛ البته نظارت دقیق بر آن، هدایت به سمت فعالیت‌های مولد و تسهیل شرایط اعطای تسهیلات می‌تواند در این امر مهم بسیار مفید واقع شود.

References

Amini Milani, M., Alipour, M., & Mahmoudzadeh, A. (2021). Evaluation of employment policies in Iran. *Quarterly Journal of Economic Studies and Policies*, *7*(1), 79-106. http://economic.mofidu.ac.ir/article_246277_8f275834d017404f03fc03a28817f5b9.pdf [In Persian]

Borensztein, E., De Gregorio, J., & Lee, J. W. (1998). How does foreign direct investment affect economic growth? *Journal of International Economics*, *45*(1), 115-135.

Craigwell, R. (2006). *Foreign direct investment and employment in the English and Dutch-speaking Caribbean*. ILO Subregional Office for the Caribbean.

De Mello, L. R. (1997). Foreign direct investment in developing countries and growth: A selective survey. *The Journal of Development Studies*, *34*(1), 1-34. https://doi.org/10.1080/00220389708422501

Elhurst, J. P. (2010). Spatial panel data models. In M. M. Fisher & A. Getis (Eds.), *Handbook of applied spatial analysis*. Elsevier Science Publishers B.V.

Elhurst, J. P. (2014). Spatial panel data models. In *Spatial econometrics*. Springer.

Fadaei, M., & Kazemi, S. (2013). Investigating the effects of foreign direct investment growth on the level of employment in Iran. *Economic Growth and Development Researches*, *3*(9), 71-84. https://egdr.journals.pnu.ac.ir/article_224.html [In Persian]

Farzam, V., Taleghani, F., & Khel Kurdi, R. (2016). The effect of the monetary jump of the exchange rate on the employment of the agricultural, industrial and service sectors in Iran. *Iranian Economic Research*, *21*(67), 83-112. https://doi.org/10.22054/IJER.2016.7237 [In Persian]

Habib, M. D., & Sarwar, S. (2013). Impact of foreign direct investment on employment level in Pakistan: A time series analysis. *Journal of Law, Policy and Globalization*, *10*, 28-42.

Hassanzadeh, A. (2005). The impact of foreign direct investment spillover effect (productivity gap) on employment in Iran's manufacturing industries. *Economic Review*, *2*(4), 53-72. https://www.sid.ir/fa/journal/ViewPaper.aspx?ID=196063 [In Persian]

Hong, E., Lee, S., & Makino, S. (2019). Outbound foreign direct investment (FDI) motivation and domestic employment by multinational enterprises (MNEs). *Journal of International Management*, *25*(2), 100657.

Hosseinzadeh, R., DadersMoghadam, A., & Gharanjik, M. (2021). The effect of structural changes on regional economic growth: The spatial panel approach. *Quarterly of Quantitative Economics*, *1*(18), 51-62. https://doi.org/10.22055/JQE.2020.31664.2175 [In Persian]

Hymer, S. H. (1976). *The international operations of national firms: A study of direct foreign investment*. MIT Press.

Jafari, A., Hassanvand, D., & Rezaei, S. (2025). The effect of the degree of neighborhood of Iran's trading partners on the volume of Iran's trade: A spatial panel econometric method. *Quarterly Journal of Quantitative Economics (JQE)*, 22(3), https://doi.org/10.22055/jqe.2023.42097.2518 [In Persian]

Jude, C., & Silaghi, M. I. P. (2016). Employment effects of foreign direct investment: New evidence from Central and Eastern European countries. *International Economics*, *145*, 32-49.

Kamijani, A., & Ghavidel, S. (2006). The spillover effect of foreign direct investment on skilled and unskilled employment in Iran's service sector. *Journal of Economic Research*, *76*, 29-50. [In Persian]

Kefayat, M., Ebrahimi, M., Zare, H., & Aminifard, A. (2024). The effect of terrorism on economic growth in selected Middle Eastern countries: A panel spatial econometric approach. *Quarterly Journal of Quantitative Economics(JQE)*, *20*(4), 146-179. https://doi.org/10.22055/jqe.2021.36790.2352 [In Persian]

Lee, H., Hong, E., & Makino, S. (2020). The effect of non-conventional outbound foreign direct investment (FDI) on the domestic employment of multinational enterprises (MNEs). *International Business Review*, *29*(3), 110671.

Lesage, J. (2009). *Space economics theory and techniques in software* (S. A. Jalaei et al., Trans.). Noor Elm Publications. (Original work published 1999) [In Persian]

Liao, H., Yang, L., Dai, S., & Van Assche, A. (2021). Outward FDI, industrial structure upgrading and domestic employment: Empirical evidence from the Chinese economy and the belt and road initiative. *Journal of Asian Economics*, *74*, 101303.

Mahdavi, A., & Aziz Mohammad Lou, H. (2004). Foreign direct investment and employment in developing countries. *Knowledge and*

Development, *15*, 69-84. https://www.sid.ir/fa/journal/ViewPaper.aspx?ID=12913 [In Persian]

Mayom, D. A. (2015). *The impact of foreign direct investment on labor market measures: Evidence from Sub-Saharan Africa*. [Unpublished manuscript].

Mirza, H. (1998). Transitional corporations as agents for the transition of business culture to host countries. In P. Cook, C. Kirkpatrick, & F. Nixson (Eds.), *Privatization, enterprise development and economic reform: Experiences of developing and transitional economies* (pp. 33–62). Edward Elgar.

Motmani, M., & Zaruki, S. (2012). Analyzing the causality of foreign direct investment and economic growth with an emphasis on heterogeneity of behavior in panel data. *Quarterly Journal of Quantitative Economics (JQE)*, *9*(4), 45-65. https://doi.org/10.22055/jqe.2012.12299 [In Persian]

Nasabian, S. (2006). The role of foreign direct investment on Iran's employment. *Economic Journal*, *6*(3), 97-122. [In Persian]

Noori, F., & Delangizan, S. (2022). Foreign direct investment employment effect analysis: A systematic study. *Macroeconomics Research Letter*. https://doi.org/10.22080/iejm.2022.23793.1923 [In Persian]

Ostadi, H., Rafat, B., & Raisi, A. (2013). The role of foreign direct investment in Iran's economic growth. *Economic Development Research*, *9*, 147-172. https://www.sid.ir/fa/journal/ViewPaper.aspx?ID=229810 [In Persian]

Pesaran, M. H. (2004). *General diagnostic tests for cross section dependence in panels* (Cambridge Working Papers in Economics No. 0435). University of Cambridge, Faculty of Economics.

Pourmand Bakhshaish, T., Vajdani, M., & Sadeghi Shadani, M. (2020). Spatial study of the effect of exports and foreign direct investment on employment (selected countries in the MENA region). *Modern Economy and Trade*, *15*(2), 3-27. https://doi.org/10.30465/JNET.2020.6121 [In Persian]

Rong, S., Liu, K., Huang, S., & Zhang, Q. (2020). FDI, labor market flexibility and employment in China. *China Economic Review*, *61*, 101449.

Salvatore, D. (2009). *International trade* (H. Arbab, Trans.). Nei Publication. [In Persian]

Seyed Noorani, M., & Mohammad Pour, H. (2018). The impact of foreign direct investment on employment in OECD member countries and developing countries. *Modern Economy and Trade*, *13*(2), 53-79. https://www.sid.ir/fa/journal/ViewPaper.aspx?ID=550365 [In Persian]

Seyed Noorani, M., Tari, F., & Mohammad Pour, H. (2020). The effect of foreign direct investment and good governance on employment in developing countries. *Journal of Economics and Urban Management*, *8*(31), 21-34. https://iueam.ir/article-1-1457-fa.html [In Persian]

Sohaili, K., Fatahi, S., & Mohammadi, S. (2018). Examining the role and effects of private and public investment on employment in the provinces of Iran: With the approach of generalized moments. *Macroeconomics Research Journal*, *12*(24), 121-148. https://doi.org/10.22080/IEJM.2018.1940 [In Persian]

Wang, C., Zhang, X., Ghadimi, P., Liu, Q., Lim, M. K., & Stanley, H. E. (2019). The impact of regional financial development on economic growth in Beijing–Tianjin–Hebei region: A spatial econometric analysis. *Physica A: Statistical Mechanics and its Applications*, *521*(3), 635-648.